

УДК 330

Корольов Ю.Ю., к.е.н., доцент

Установи освіти Федерації профспілок Білорусі
«Міжнародний університет «МІТСУ»

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОЛОЖЕННЯ ТА ДІАГНОСТИКИ ІМОВІРНІСТІ КРИЗИ ТА БАНКРУТСТВА

Банкрутство - неплатоспроможність, що має або набуває стійкий характер. На основі аналізу чинного законодавства Республіки Білорусь і світового досвіду досліджені деякі аналітичні аспекти оцінки фінансового стану та діагностики ймовірності кризи та банкрутства.

Ключові слова: економічна неспроможність, банкрутство, фінансове становище.

Koroliou Yu.

ANALYTICAL ASPECTS OF FINANCIAL ASSESSMENT AND DIAGNOSIS OF PROBABILITIES CRISIS AND BANKRUPTCY

Bankruptcy – insolvency having or acquiring sustainable. Based on the analysis of the current legislation of the Republic of Belarus and the international experience some aspects of the analytical assessment of the financial position and diagnostic probability of a crisis and bankruptcy were investigated.

Keywords: economic insolvency, bankruptcy, financial position.

Королев Ю.Ю.

АНАЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ И ДИАГНОСТИКИ ВЕРОЯТНОСТИ КРИЗИСА И БАНКРОТСТВА

Банкрутство – неплатежеспособность, имеющая или приобретающая устойчивый характер. На основе анализа действующего законодательства Республики Беларусь и мирового опыта исследованы некоторые аналитические аспекты оценки финансового положения и диагностики вероятности кризиса и банкротства.

Ключевые слова: экономическая несостоятельность, банкрутство, финансовое положение.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковим та практичним завданням. Економічна неспроможність (банкрутство) - складне і багатогранне явище,

Корольов Ю.Ю.

притаманне сучасному суспільству. У банкрутства безліч причин, наслідки його критичні для будь-якого підприємства, а справи про економічну неспроможність віднесені до категорії найбільш складних справ, підвідомчих господарським судам. В основі процедури банкрутства завжди лежить цілий комплекс конфліктів і суперечливих інтересів, соціальних проблем, що обумовлює постійний інтерес до цієї проблеми з боку фахівців.

25 січня 2013 набрав чинності Закон Республіки Білорусь від 13.07.2012 N 415-3 «Про економічну неспроможність (банкрутство)» [9], який вніс низку інноваційних заходів, спрямованих на оптимізацію процедури економічної неспроможності (банкрутства) і створення додаткових умов фінансового оздоровлення організацій-боржників. Це серйозний фундамент для правового регулювання банкрутства в Республіці Білорусь. Однак, враховуючи неплатоспроможність багатьох як державних, так і недержавних підприємств різних сфер діяльності, проблеми банкрутства, в тому числі антикризового управління, як і раніше мають особливу державну значущість.

Однією з таких проблем у сфері регулювання питань, пов'язаних з банкрутством, є оцінка платоспроможності боржника, яка проводиться з метою визначення наявності підстав для відкриття конкурсного провадження у справі про банкрутство, а також з метою визначення можливості або неможливості відновлення платоспроможності боржника в процедурі конкурсного виробництва.

Проведення аналізу фінансового стану та платоспроможності боржника здійснюється відповідно до постанови Ради Міністрів Республіки Білорусь від 12.12.2011 N 1672 «Про визначення критеріїв оцінки платоспроможності суб'єктів господарювання» (п.3) [8]. Критерієм визнання суб'єкта господарювання платоспроможним є наявність коефіцієнта поточної ліквідності і (або) коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами на кінець звітного періоду в залежності від основного виду економічної діяльності, що мають значення більш наведених у нормативних значеннях коефіцієнтів платоспроможності, диференційованих за видами економічної діяльності, затверджених Постановою N 1672, або рівні їм. При цьому нормативні значення коефіцієнта поточної ліквідності (K1) залежно від основного виду економічної діяльності становлять від 1,0 до 1,7, а коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами (K2) - від 0,05 до 0,3.

Відповідно, критерієм визнання суб'єкта господарювання

неплатоспроможним служить наявність одночасно коефіцієнта поточної ліквідності і коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами на кінець звітної періоду в залежності від основного виду економічної діяльності, що мають значення менше наведених нормативних.

Неплатоспроможністю, що набуває стійкий характер, є неплатоспроможність суб'єкта господарювання протягом чотирьох кварталів, що передують складанню останнього бухгалтерського балансу, а неплатоспроможністю, що має стійкий характер, - неплатоспроможність суб'єкта господарювання протягом чотирьох кварталів, що передують складанню останнього бухгалтерського балансу, та наявність на дату складання останнього бухгалтерського балансу значення коефіцієнта забезпеченості фінансових зобов'язань активами, що перевищує нормативні значення коефіцієнтів (для всіх видів економічної діяльності - не більше 0,85) (К3).

Таким чином, в сучасних умовах діючі нормативні документи пов'язують ознаки та оцінка ймовірності настання банкрутства тільки лише з платоспроможністю, яка, у свою чергу, оцінюється трьома показниками (К1, К2 і К3), алгоритми розрахунку яких визначені Інструкцією про порядок розрахунку коефіцієнтів платоспроможності та проведення аналізу фінансового стану і платоспроможності суб'єктів господарювання, затвердженої постановою Міністерства фінансів Республіки Білорусь та Міністерства економіки Республіки Білорусь від 27.12.2011 № 140/206 [2] (табл. 1).

Таблиця 1

Показники платоспроможності

Показник	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення	Коментарій
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (К1)	$K1 = \frac{KA}{KO}$	КА – короткострокові активи (рядок 290 балансу), КЗ – короткострокові зобов'язання (рядок 690 балансу).	Характеризує загальну забезпеченість організації власними оборотними коштами для ведення господарської діяльності і своєчасного погашення термінових зобов'язань організації

Продовження табл. 1

2. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (К2)	$K2 = \frac{СК + ДО - ДА}{КА}$	ВК – власний капітал (рядок 490 балансу), ДЗ – довгострокові зобов'язання (рядок 590 бухгалтерського балансу), ДА – довгострокові активи (рядок 190 бухгалтерського балансу).	Характеризує наявність у організації власних оборотних коштів, необхідних для забезпечення її фінансової стійкості
3. Коефіцієнт забезпеченості фінансових зобов'язань активами (К3)	$K3 = \frac{КО + ДО}{ИБ}$	ДЗ – довгострокові зобов'язання (рядок 590 бухгалтерського балансу), ПБ – підсумок бухгалтерського балансу (рядок 300 бухгалтерського балансу).	Характеризує здатність організації розрахуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями після реалізації активів

Такий підхід, на наш погляд, є не цілком виправданим, навіть незважаючи на те, що система критеріїв, встановлена Постановою N 1672, проста і цілком придатна для експрес-оцінки ризику втрати платоспроможності.

Цілі статті. Метою цієї статті є розробка напрямків вдосконалення методики оцінки фінансового стану та діагностика ймовірності кризи та банкрутства білоруських підприємств.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми.

Для більш глибоких висновків про ймовірність настання банкрутства і, зокрема, для обґрунтування висновків конкурсного керуючого про можливість проведення санації (або ліквідації) та оцінка реальності розробленого ним план санації боржника (або плану ліквідації) явно недостатньо трьох згаданих вище показників.

Якщо звернутися до світового досвіду, то можна виділити кілька підходів до оцінки фінансового становища та діагностиці ймовірності кризи та банкрутства.

1. Згідно з першим підходом розраховуються і оцінюються інтегральні показники фінансової стійкості. Інтегральні показники можуть розраховуватися за допомогою скорингового моделювання, багатовимірного рейтингового аналізу, мультиплікативного дискримінантного аналізу та інших методів.

Суть цих методів полягає у визначенні нормативних (порогових, критичних) значень аналітичних показників або їх комбінації, що характеризують фінансовий стан підприємства як благополучне. Вихід фактичних значень показників за нормативні рамки означає підвищення ймовірності банкрутства.

Серед найбільш відомих зарубіжних моделей прогнозування банкрутства можна виділити моделі Дікіна (Дикин, 1972), Лисиця (Lis, 1972), Р. Тафлера і Г. Тішоу (Taffler, Tisshaw, 1974), Льова (Лев, 1974), Спрінгеїта (Springate, 1978); Альтмана (Altman, 1983); Фулмера (Fulmer, 1984); Бафори (Баторі, 1984); Аргенті (Argenti, 1985); Мейерса і Фогу (Myers, Forgy 1986); Кохена і Гілмор (Cohen, Gilmore 1990), Коха і Кілоха (Koh і Killough, 1990); Гріса (Грайс, 1998) [6, 11]. Застосування моделей згаданих зарубіжних вчених у вітчизняних умовах, на думку багатьох фахівців, обмежено і не дасть бажаного ефекту в силу ряду причин. Ці моделі засновані на результатах аналізу даних підприємств тих держав, в яких вони були створені (США, Великобританія, Франція та ін), і не повною мірою підходять для оцінки ризику банкрутства вітчизняних суб'єктів господарювання за різної структури капіталу, а також відмінностей у законодавчій, інформаційній базі і т.п.

Мабуть, більш прийнятні методики російських авторів через деяку схожість економічних умов Росії та Білорусі: А.Д. Шеремета та Р.С. Сайфуліна, О.П. Зайцева, В.В. Ковальова і О.Н. Волкова, В.І. Баріленко, С.І. Кузнецова, Л.К. Плотнікова і О.В. Кайро та ін [3, 4, 5, 6, 7] Однак і тут є безліч проблем: деякі з моделей застосовні для підприємств певних галузей, як, наприклад, модель Г.В. Давидової і А.Ю. Белікова - для торгових підприємств. Крім того, прийнятність деяких методик в сучасних умовах економічних криз і потрясінь може бути поставлена під сумнів, адже деякі з них були розроблені та запропоновані авторами більше десятиліття тому (наприклад, модель О.П. Зайцева - у 1998 році, Г.В. Давидова і А.Ю. Белікова - в 1999 році), коли система ринкових відносин в Росії тільки починала набувати рис сучасної ринкової економіки.

Природно, що застосування вітчизняних розробок білоруських вчених-економістів для оцінки ймовірності банкрутства, що враховують фактичні умови функціонування національних підприємств - найприйнятніший і оптимальний варіант. Але вітчизняні розробки в цьому напрямку на сьогоднішній день відсутні. Виняток становить модель Г.В. Савицької [10] для сільськогосподарських

підприємств, для побудови якої були використані дані 200 білоруських сільськогосподарських підприємств за 1995-1998 рр.:

$$Z = 0,111x_1 + 13,239x_2 + 1,676x_3 + 0,515x_4 + 3,8x_5, \quad (1)$$

де x_1 – частка власного оборотного капіталу у формуванні оборотних активів,

x_2 – відношення оборотного капіталу до основного,

x_3 – коефіцієнт оборотності сукупного капіталу,

x_4 – рентабельність активів підприємства,

x_5 – коефіцієнт фінансової незалежності.

2. Другий підхід до оцінки фінансового становища та діагностиці ймовірності кризи та банкрутства передбачає аналіз системи формалізованих і неформалізованих критеріїв оцінки стану організації.

Як приклад такого підходу можна навести рекомендації Комітету з узагальнення практики аудитування (Великобританія), що містять перелік розбитих на дві групи критичних показників для оцінки можливого банкрутства організації.

До першої групи належать показники, несприятливі поточні значення або динаміка зміни яких свідчить про можливі фінансові утруднення в недалекому майбутньому і ймовірності банкрутства. Основними з таких критеріїв є:

- Повторювані істотні втрати в основній діяльності, що виражаються в зниженні обсягів виробництва і продажів, хронічної збитковості;

- Постійна наявність простроченої кредиторської та дебіторської заборгованості;

- Надмірне використання короткострокових позикових коштів як джерел фінансування довгострокових вкладень;

- Стійко низькі значення коефіцієнтів ліквідності та наявність тенденції до їх зниження;

- Хронічна нестача обігових коштів;

- Збільшення до небезпечних меж частки позикових коштів у загальній сумі джерел засобів;

- Наявність наднормативних виробничих запасів і готової продукції;

- Вимушене використання нових джерел фінансових ресурсів на невідгідних умовах;
- Використання основних фондів з закінченими термінами експлуатації;
- Несприятливі зміни в портфелі замовлень;
- Втрати довгострокових контрактів;
- Постійне невиконання зобов'язань перед кредиторами та акціонерами;
- Погіршення відносин з організаціями фінансово-кредитної системи.

У другу групу входять критерії та показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати існуючий стан як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при неприйнятті дійових заходів. До них відносяться:

- Втрата ключових співробітників управлінського апарату;
- Вимушені простої, порушення ритмічності роботи;
- Втрата найважливіших контрагентів;
- Недостатня диверсифікація діяльності, що виражається в залежності від одного продукту, проекту, типу обладнання, ринку сировини або збуту;
- Участь у судових розглядах з непередбачуваним результатом;
- Недооцінка необхідності постійного технічного і технологічного оновлення;
- Неефективні довгострокові угоди;
- Політичний ризик, пов'язаний з організацією в цілому або її основними підрозділами.

Основними перевагами такого підходу є системність і комплексність, а недоліками - більш високий ступінь складності прийняття рішення та його суб'єктивізм.

3. І, нарешті, третій підхід до оцінки фінансового становища та діагностиці ймовірності кризи та банкрутства передбачає аналіз і оцінку обмеженої кількості показників платоспроможності організації. Саме цей підхід, як зазначалося вище, в Республіці Білорусь прийнятий в якості офіційного і здійснюється відповідно до Інструкції з аналізу, згаданої вище. Його перевагами є відносна простота проведення розрахунків та наявність інформаційної бази для їх здійснення. Серед слабких сторін - обмеженість можливостей

порівняно результатів діяльності організацій та спірна диференціація нормативних значень показників за видами економічної діяльності.

Таким чином, проблема оцінки фінансового стану та діагностика ймовірності кризи та банкрутства вітчизняних підприємств залишається актуальною і потребує подальшого дослідження. На наш погляд її рішення пов'язане з реалізацією наступних кроків і заходів:

Ініціювання досліджень з метою розробки вітчизняних моделей оцінки ймовірності банкрутства із залученням інформаційних ресурсів та баз даних Національного статистичного комітету Республіки Білорусь, Кредитного реєстра Національного банку Республіки Білорусь, Департаменту з санації і банкрутства Міністерства економіки Республіки Білорусь, а також створюваного в даний час Єдиного реєстру відомостей про економічну неспроможність (банкрутство);

Розробка інтегральної методики оцінки ймовірності банкрутства на основі методик різних авторів з метою підвищення точності і достовірності одержуваних прогнозів;

Внесення змін до чинного законодавства і зокрема у Тимчасові методичні рекомендації з розробки плану фінансового оздоровлення [1] з метою включення методик оцінки ймовірності банкрутства в якості обов'язкових для обґрунтування плану санації.

1. Временные методические рекомендации по разработке плана финансового оздоровления : методические рекомендации Комитета по санации и банкротству при Министерстве по управлению государственным имуществом и приватизации Республики Беларусь от 8 июня 1998 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.
2. Инструкция о порядке расчета коэффициентов платежеспособности и проведения анализа финансового состояния и платежеспособности субъектов хозяйствования : постановление Министерства финансов Республики Беларусь и Министерства экономики Республики Беларусь от 27.12.2011 №140/206 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.
3. Канке, А.А. Финансовый анализ: учеб. пособие / А.А. Канке, И.П. Кошечкина. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 370 с.
4. Ковалев, А.И. Анализ финансового состояния предприятия: учеб. пособие / А.И. Ковалев, В.П. Привалов. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2009. – 424 с.
5. Крейнина, М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки: учеб. пособие / М.Н. Крейнина. – М. : ИКЦ «ДИС», 2006. – 224 с.
6. Мазурова, И.И. Методы оценки вероятности банкротства предприятия: учеб. пособие / И.И. Мазурова, Н.П. Белозерова, Т.М. Леонова, М.М. Подшивалова. – СПб. : изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 53 с.

7. Маркарьян, Э.А. Финансовый анализ: учеб. пособие / Э.А. Маркарьян, Г.П. Герасименко. – М. : КНОРУС, 2009. – 264 с.
8. Об определении критериев оценки платежеспособности субъектов хозяйствования: постановление Совета Министров Респ. Беларусь от 12.12.2011 г. № 1672 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2011. – № 140. – 5/34926.
9. Об экономической несостоятельности (банкротстве): закон Респ. Беларусь от 13.07.2012 № 415-3 // Нац. Правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – 24.07.2012. – 2/1967.
10. Савицкая, Г.В. Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности: Краткий курс / Г.В. Савицкая. – М. : ИНФРА-М, 2006.
11. Altman, E. A complete guide for predicting, avoiding and dealing with bankruptcy / E. Altman. – New York, 1986.